

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 Dersi

Uzun Tezi

“TEZER ÖZLÜ’NÜN “ÇOCUKLUĞUN SOĞUK GECELERİ” ROMANINDA BİREYİN YABANCILAŞMA SÜRECİ”

Rehber Öğretmen: Tülay CENİK AKFIRAT

Öğrencinin Adı: Sena Ceren YAMALI

Sözcük Sayısı: 3999

Araştırma Sorusu: Tezer Özlü’nün *Çocukluğun Soğuk Geceleeri* adlı yapıtında bireyin kendine ve topluma yabancılaşma süreci kurgu içerisinde hangi temalar yardımıyla ve nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı A1 Dersi bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri* adlı yapıtı incelenmiştir. Tez, yapıta konu olan boyutuyla bireyin topluma yabancılaşma sürecini neden ve sonuçlarıyla ortaya koyar.

Yazarın üslubunu, kurguyu yansıtırma şeklini ve üzerinde durduğu temaları daha kolay yorumlayabilmek amacıyla ön çalışma olarak yazar üzerine yazılmış kaynaklardan yararlanılmıştır. Yazarın bu yapıtı üzerine kaleme aldıkları da dikkate alınarak yapının hangi konular üzerine durmayı amaçladığı belirlenmiş ve değerlendirmeler bu araştırmalar yol gösterici olmuştur

Tez, iki temel başlık altında yabancılaşmayı açıklar. Sürecin kurgu içinde bir anlam bütünlüğünde sunulması, yabancılaşmanın neden ve sonuç kapsamında incelenmesine olanak tanımıştır. Birinci başlığın altında anlatıcılığı bu sürece iten etmenlerden bahsedilmiştir. İkinci başlık ise bu yabancılaşmanın birey üzerindeki etkileri ve kurgu açısından sonuçları işlenmiştir.

Yapıtta yabancılaşma olgusu tüm boyutlarıyla yansıtılmıştır. Toplumun, kültürel ve ekonomik öğelerin, ailenin ve bireysel özelliklerin etkisi verilmiştir. Buna bağlı nedenler bu başlıklar altında incelenmiştir. Sonuçlarının etkileri de bireysel olmakla birlikte yalnızlık, kaçış, kimlik arayışı ve bireyin kendine zarar vermesi şeklinde okura verilir ve ikinci bölüm de bu şekilde sınıflandırılmıştır.

Çocukluğun Soğuk Geceleri adlı yapıtta yabancılaşmayı tetikleyen etmenler ekonomik, toplumsal, dini ve bireysel boyutta ele alınmıştır. Yabancılaşmanın bir sonucu olarak birey kaçışa ve arayışa yönelir. Bu arayış bireyi toplumdan ve toplum değerlerinden daha fazla uzaklaştırır; sonuç olarak bireyin yalnızlaşmasına ve en sonunda akıl sağlığını yitirmesine neden olur. Bireyin yabancılaşmasında tüm bu etmenlerin neden-sonuç ilişkisi içinde geliştiği ve bu yabancılaşmanın birey için akıl sağlığını yitirme, kendine zarar verme, yalnızlık ve kaçış gibi durumlarla sonlandığı sonucuna varılmıştır.

Sözcük Sayısı: 245

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	3
2. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASININ NEDENLERİ	4
2.1. Kültürel Nedenler	4
2.1.a. Toplumsal Yapı	4
2.1.b. Aile Yapısı	5
2.1.c. Dinî Yapılar	6
2.2. Ekonomik Nedenler	7
2.3. Bireysel Nedenler	8
3. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASININ SONUÇLARI	10
3.1. Kimlik Arayışı	10
3.2. Kaçış	11
3.3. Yalnızlık	12
3.4. Bireyin Kendine Zarar Vermesi	12
4. SONUÇ	14
5. KAYNAKÇA	16

Araştırma Sorusu: Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri* adlı yapıtında bireyin kendine ve topluma yabancılaşma süreci kurgu içerisinde hangi temalar yardımıyla ve nasıl ele alınmıştır?

1. GİRİŞ

Birey, kimliğini oluşturma yolunda toplumdaki konumunu ancak çevresiyle etkileşimde bulunarak oluşturabilir. Bu etkileşimden uzak düşen birey çevresine ve kendine yabancılaşma sürecine girer. Yabancılaşma, toplumun kurallarına ve gerektirdiklerine ayak uyduramayan bireylerin; gerek tutumları, gerek yaşanmışlıkları, gerekse düşünce tarzları üzerinden ele alınan bir kavramdır. Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri* adlı yapıtında, toplum düzenine göre yaşamakta ve geleceğini toplumun gereklerine göre düzenlemekte güçlük çeken anlatıcının üzerindeki toplumsal baskının düşünsel, duyuşsal ve davranışsal etkileri anlatılır. Bu etkilerin ulaştığı noktaysa *yabancılaşmadır*.

Yabancılaşma ana sorunsal olarak okurun karşısına çıkar. Anlatıcı odaklı ilerleyen yapıtta, bireyin kendine ve topluma yabancılaşma süreci aşamalı bir biçimde incelenmiştir. Bu sürecin tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için, yabancılaşmanın kurgudan yola çıkarak *neden* ve *sonuç* ilişkisiyle irdelenmesi gerekir.

Öznel değerlendirmelere sıkça başvuru yapıtta, bilinç akışları bireyin yabancılaşma sürecinden en nasıl etkilendiğini, iç monologlarsa düşüncelerinin ne yönde geliştiğini gösteren ipuçlarıdır. Kurgunun dönemsel gerçekliğiyle ele alınması ve koşulların bu çerçevede oluşmasıysa toplum yapısının anlaşılmasında büyük rol oynar.

Toplumun ortalama bir bireyinden çeşitli yönleriyle farklılık gösteren anlatıcının karşılaştığı zorlukları konu alan yapıt, bu bireyin seçimlerinin onun hayatını ne yönde etkilediğini ve nasıl sonuçlandığını inceler. Hikâye anlatıcının kasabadan kente taşınmasıyla başlar ve kentten doğaya dönmesiyle son bulur. Böylelikle yabancılaşmanın dayanak noktası biçimlenir. Tezer Özlü, kendi yapıtı hakkında kaleme aldığı makalede şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Bu kitapta bir şoku anlatmak istedim. On bir yaşındaki, bir Türk küçük burjuva ailesinin çocuğunun, yirmi yaşına dek okumak için gönderildiği İstanbul kentindeki çeşitli yabancı okullardan biri olan Avusturya okulunda karşılaştığı Batı kültür ve eğitiminin yarattığı şoku(...)” (Özlü, 2003)

Yabancılaşma izleğinin bu ilk halkasından sonra gelişen aşamalı ilerleyiş bireyin çözüm arayışlarıyla devam eder. Kabuğuna çekilen, toplumun dışladığı birey; kendi belirlediği düzen içerisinde yaşamakta zorlanır. Kendini gerçekleştiremeyen anlatıcı bir öz arayışına girer. Yaşamın anlamını bulmak için izlenen bir yola dönüşen bu arayış, onu iç huzuru bulma çabasına yönlendirir. Bu sorunsalın bir başka boyutu da toplum üzerinden ele alınır. Yapıtta toplumun bireye olan tutumu, toplumun hatta anlatıcının yakın çevresinin yabancılığı da irdelenir. Yapıtın sonunda anlatıcı, yaşamı başka bir boyutta değerlendirmesi sonucu tepkileri *normalin* dışında algılanan; toplumsal yaşamdan ayrı kalmış bir birey konumuna gelir.

2. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASININ NEDENLERİ

2.1. KÜLTÜREL NEDENLER

Geçmişten süregelen değer yargılarıyla oluşan kültürel altyapı bireyin hayattaki yerini sağlamlaştırır. Bu alt yapı sağlam kurulamadığında yaşanan kültürel çatışma, bireyi kimlik arayışına ve kaçışa sürükler. İncelenen yapıtta kültürel çatışmaya neden olan durumların, anlatıcının hayatındaki kültürel değerleri nasıl etkilediği değerlendirilmiştir.

2.1.a. Toplumsal Yapı

Anlatıcıyı toplumdan uzaklaştıran temel etken toplumsal yapı ve toplumsal yapının gerektirdikleridir. Yapıtta, dönemin getirdiği beklentilerin, ailenin beklentisinin ve bireyin hayattan beklentisinin çatıştığı görülür. Toplumsal yapıda kadının yerini, muhalif görüşleri ve etik sorumlulukları sorgulayan anlatıcı alışılmışı karşı ve eleştirel bir tavır izler.

Anlatıcının çocukluk döneminde, eve gelen konukların genel tavrına yargılayıcı bir gözle baktığı ve orta kesiminden beklenen rutin sohbetlerden hoşlanmadığı görülür. “*Eve gelen konuklar ne az ne de çok. Bunlar çoğunlukla ‘görev ve vatanına düşkün’ karı kocalar... Konular hep aynı. Okul. Görev. Başarı. Yönetici ile çekişmeler. Çocukların başarıları. Gene okul. Gene görev.*” (Özlü, 2006: 11) Ailesinin sosyal statüsünün getirdiklerinden hoşlanmayan anlatıcı, kendine farklı bir yol çizmek ister; bu durumda da arayışa ve kaçışa yönelir. Bu kaçış içinde öfkeyi de barındırır.

Anlatıcının ailesine ve yaşamına olan öfkesi zamanla topluma yönelir ve anlatıcıyı kendinin bile anlamakta güçlük çekeceği bir intikam isteğiyle doldurur. Yabancılaşmanın başlamasıyla, kendi duygularını ve düşüncelerini aktarmakta güçlük çeken anlatıcıda intihar düşüncesi

belirir ve bunu kendi intikamı olarak yorumlar. *“Sanki güzel bir ölü gövdeyle oç almak istediğim insanlar var. Karşı çıkmak istediğim evler, koltuklar, halılar, müzikler, öğretmenler var. Karşı çıkmak istediğim kurallar var. Bir haykırış.”* (Özlu, 2006: 12)

Kurgu ilerledikçe merak ögesi anlatıcı için yoğun bir hale gelir; anlatıcı dünyayı yaşamak, öğrenmek ister. Çözümün olmadığını düşünmesi de onu kendi çözümünü bulmaya iter. *“Dünyanın bize yaşatılardan, öğretilenden daha başka olduğunu seziyorum. Oysa o yıllarda bu kaygılara çözüm getirecek hiçbir olgu yok.”* (Özlu, 2006: 25) Anlatıcı “hayatın özü” arayışına bu noktadan sonra başlar.

Zamanla özgürlüğünü kazanan anlatıcı, arzuladığı hayatı ailesinden uzakta bulur; baskılanmış isteklerini ve meraklarını bu süreçte keşfetmeye başlar. Bu da, anlatıcının kimlik arayışına girmesiyle sonuçlanır. Daha fazla insan tanıdıkça, hayat hakkında daha fazla tecrübe edinir ve bu hayat evindeki ortamdan daha çekici gelir. Anlatıcı ailesinden ve evinden gittikçe uzaklaşır. *“Ama kararan gökyüzüyle birlikte, evin sönük ışıklarına, gerilimli, rahatsız havasına dönmek zorundayım.”* (Özlu, 2006: 25)

Birey, toplum yapısını anlamaya ve hayatı tecrübe etmeye başladığında farklı bir sorunla yüzleşir. Toplumun değerleri anlatıcı için uyum sağlanması güç değerlerdir. Bu nedenle anlatıcı özne sorgulama ve inkar sürecine girer.

2.1.b. Aile Yapısı

“Tüm toplumların en eskisi ve biricik doğal toplumu aile toplumdur.” diyen Rousseau, toplumun yapı taşı olan ailenin öneminden bahseder. Toplumun birey üzerindeki etkileri değerlendirilirken, anlatıcı öznenin düşüncelerinin ve beklentilerinin şekillenmesi üzerinde önemli bir rol oynayan aile yapısı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Anne babası arasındaki sevgisizliği ve tekdüzeliği gören anlatıcı hayatın böyle olmaması gerektiğini düşünür ve kendini daha farklı bir yerde hayal eder. *“Babamla annem arasında hiçbir sıcaklık, hiçbir sevgi yok gibi. Annem onu erkek olarak sevmeyi her davranışıyla belli ediyor. Bütün küçük burjuvalar gibi, sorumluluklarının zorunluluğu ile bağlar birbirlerine.”* (Özlu, 2006: 11)

Aile yapısı hakkında dikkat çeken bir başka durumsa anlatıcının ağabeyinin, ailenin içinde buldukları tüm sıkıntılara rağmen en rahat yaşamı sürmesidir: *“Odadaki küçük gömme dolapta (ağabeyim dışında) tüm aile bireylerinin giysileri asılı... Ağabeyimin odasındaki*

dolap, bir askının rahatlıkla sığabileceği genişlikte.” (Özlü, 2006: 10) Anlatıcı ağabeyinin rahatlığından haberdardır ve onun imkanlarına içten içe özlem duymaktadır.

Anlatıcının beklentilerine rağmen ağabeyinin arkadaşlarından biriyle evlenerek evden uzaklaşmak istemesi, anlatıcının gözlemlediği yaşamlardan en çok ağabeyininkini tercih etmesini göstermekle birlikte yapıttaki kaçış izleğini belirginleştirir. Anlatıcı ancak bu şekilde ailesinden ve eski yaşamından uzaklaşabileceğini düşünür. Arayış ve özlem içindeki anlatıcı evliliğin bir çözüm olmayacağını iki sevgisiz ve umutsuz evliliğinden sonra görür ve karamsar bir duygu durumu içine girer.

2.1.c. Dinî Yapılar

Anlatıcının yetiştiği ortamdaki dini inançlar ve gönderildiği yatılı Katolik okulundaki inanç sistemi çok farklıdır. İnanışıyla ön plana çıkan büyükanne Bunni'den gözlemlenenler ve Hristiyan okulunda öğretilenler iki ayrı dinin gerçekliklerini savunurlar. Anlatıcının içine düştüğü bu çelişkinin sonuçlarına verilebilecek örneklerden biri, dua etmeyi ve inanmayı bırakmasıdır. *“Tanrı'nın var olup olmadığını düşünüyorum. Tanrı'nın var olmayacağına inandığım geceye dek, ona hepimiz için uzun uzun yakarıyorum. Artık yakarmama gerek kalmadı. İstediyimi düşünebilirim.” (Özlü, 2006: 9)*

Babaanne figürü olan Bunni, tekdüze yaşamı ve inancına olan bağlılığıyla yapıtta yer alır. Anlatıcı Bunni'nin bağlılığına anlam veremez ancak bu değerlerle büyür.

“Bunni, günde beş kez namaz kılıyor. Arapça dualar okuyor. Dua okurken onu kızdırırsak sesini iyice yükseltiyor. Geceleri uykusunda 'Allah! Rabbim!' diye bağılıyor. Doksan yıla yaklaşan ya da geçen yaşamında en çok 'Allah' sözcüğünü kullanıyor.” (Özlü, 2006: 9)

Anlatıcı, Bunni'nin yaşamının tekdüzeliğinin farkındadır. Bu durum, anlatıcının büyükannesinden ve dolayısıyla onunla özdeşleşen inançlardan uzaklaşması için yeterlidir. *“Onun dünyası çamaşır, bulaşık, namaz, oruç ve Çarşamba Pazarı'dır. Kimse ona fazlasını sunmaz. O da istemez.” (Özlü, 2006: 14)* Sözü geçen hayat, anlatıcının inançları sorgulamasına yol açar. “Din” onun için bireyi içine hapseden ve etkisizleştiren, ezbere yaşamların kaynağıdır.

Kahramanımızın din hakkındaki olumsuz değerlendirmeleri, gönderildiği Katolik okulunda yaşadıklarıyla desteklenir. Katolik okulunun öğretilerini gerici olarak yorumlar. *“Erkek Lisesi'nde papazlar, Kız Lisesi'ndeki rahibeler, kilisede sabahın alacakaranlığında başlayan dinsel ayinler, bu Orta Avrupa havasını, orta çağa dek geriye iter.” (Özlü, 17)* Dinin eskiye

bağlılığı ve sorumlulukları da anlatıcının kişiliğiyle çelişmektedir. Bu iki dini, hayatında simgeleyen insanların yaşam tarzlarına eleştirel bir gözle bakan anlatıcı, hiçbirini benimseyemez. Bu inançlara karşı tavrı olumsuz olsa da din olgusunun gerek eğitim, gerek aile hayatında büyük yer kaplaması, anlatıcıyı daha derin bir kültürel çıkmaza sürükler. “... kendilerinden daha da derin, bir uçurumu andıran manastır karanlığında yitiyorlar.” (Özlu, 2006: 18)

2.2. EKONOMİK NEDENLER

Maddi olanaksızlıklar anlatıcının yabancılaşma sürecinin etkenlerinden biridir. Çocukluğunun soğuk ve yoksul geceleri anlatıcıyı yaşananlara karşı öfkeli bir hale getirir. Bu öfke ve kurtulma isteği; başta intihara teşebbüs olarak, sonrasında kaçış olarak somutlaşır. “Öfke içinde büyüyüyoruz. Oturduğumuz semtte, sokağa, odalara, eşyalara, kış aylarında güçlkle ısıttığımız eskimiş, ortası çukur pamuk yataklara öfke duyarak büyüyüyoruz.” (Özlu, 2006: 23)

Şehir, ekonomik açıdan güçsüz olan bireylere karşı acımasızdır. Gecekonuda yaşayan işçi kesim bunun en belirgin örneğidir. Anlatıcının kalabalık ailesi ve gecekonduyla çevrili küçük evi onun için utanç kaynağıdır. Ayrıca, Katolik okulunda varlıklı ailelerin çocuklarıyla okuması, ona maddi açıdan yetersizlik hissettirir. “Gecekonduyla yolu kesilmiş, çıkmaz sokaktaki evime çekinmeden getirdiğim ilk arkadaşım Günk. Evimizi hiç yadırgamıyor.” (Özlu, 2006: 21)

Zor koşullar taşrada, hayatın gereği olmasından ötürü uzam gerçekliğinde yadırganmamaktadır; anlatıcı için normalleşmiştir. Taşranın sunduğu imkanlar; koşulların daha modern bir hayatın izlerini taşıdığı şehirde, yetersiz kalarak, bireyin uzam değişimine ayak uydurmasını güçleştirmektedir. Çocukluğunun soğuk gecelerinin İstanbul’a taşınması bireyi toplumdan ve ailesinden biraz daha koparır.

Anlatıcı hayatını acı ve yoksulluklarla dolu olarak yorumlar. Kendi yaşam koşulları onun için yetersizdir ve bu da daha iyi koşulları barındıran bir bilinmeyene özlem duymasına neden olur. Okuduğu Attila İlhan şiirlerindeki belirsizliği ve özlemi sevmesi de bunu somutlar. Her ne kadar hayalci ve kaçmaya eğilimli olsa da kendi gerçekliğini anlamış görünmektedir. “Oysa bize yakın olan Rus yazarından tanıdığımız dünya. Acılarla ve yoksulluklarla dolu dünyalar.” (Özlu, 2006: 24) Yazarın, anlatıcının öznel değerlendirmelerini dış dünyaya göndermeler yaparak desteklemesi, yapıtta kullanılan anlatım tekniklerini zenginleştirir.

2.3. BİREYSEL NEDENLER

Anlatıcı gerek düşünceleriyle gerek davranışlarıyla toplumdaki diğer bireylerden daha farklı bir yol izler. Yapıttaki özgürlük algısı toplumsal değerlere ters düşmektedir. Ondaki “özgürlük” isteğini ortaya çıkaran bir diğer özelliği ise yaşama olan “merakıdır”. Bu durum merak “bilinmeyene duyulan bir özlem” hissiyle sonuçlanır. Tüm bu özellikler, anlatıcının kişiliğini şekillendirdiği gibi kurgunun ilerleyişinde de önemli bir yere tutar. Anlatıcı kendini anlamadığını düşündüğü toplumdan bu şekilde uzaklaşır.

Yapıtta özgürlük algısı doğayla bağdaştırılmış bir şekilde okura sunulur. Bunun örneklerinden birisi de, anlatıcının kurtuluş olarak gördüğü intihardan sonra zihninde oluşan görüntüdür. “*Şimdi gözümün önündeki görüntüler renkli kırları andırıyor. Korkacak bir şey yok. Kırlarda koşuyorum.*” (Özlü, 2006: 12) Taşra hayatı her ne kadar imkânsızlıklar içinde geçse de anlatıcı doğal hayatta ruhsal özgürlüğü bulur. Şehir yaşamının sıkıntıları, sorumlulukları ve sahteliği yorucudur ve bir özgürlük arayışını başlatır.

İçinde bulunduğu süre boyunca, akıl hastanesi anlatıcı özne için özgürlüğünün tamamen elinden alındığı uzamdır. Hastanedeki görevlilerin anlatıcıya olan tavırları, hastane koşulları ve tercih edilen tedavi; onu engelleyemeyeceği bir durumla karşı karşıya getirir. Seçimin ve düşünce özgürlüğünün elinden alınması, anlatıcıyı bir çıkmaza sürükler. Bu nedenle akıl hastanesinden çıktığı günkü duygularını “*Şimdi ben özgürüm. Burada özgürlük sözcüğünü yalnızca kapalı olmamak, kilitlerin ardında bulunmamak anlamında kullanıyorum. Ölümle burun buruna geldim, ama işte özgürüm.*” (Özlü, 2006: 39) olarak aktarır.

Yapıtta sıkça rastlanan doğa betimleri, özellikle de kurgunun son basamaklarına doğru artar ve anlatıcının kişisel huzura, özgürlüğe kavuştuğunu gösterir. “*Bulutları dağıtmak, güneşi avuçlamak, çocuklarla tepelerde koşmak, ağaçları, rüzgarı, güneşi, yağmuru, insanları onlarla birlikte yaşamak istiyorum.*” (Özlü, 2006: 22)

Anlatıcının ön plana çıkan ve kurguyu şekillendiren özelliklerinden biri merakıdır. Ana figür, öğrenmeye ve tecrübe etmeye hevesli bir bireydir. Bunun temel nedeni olarak da yaşadığı koşulları gerek kültürel gerek ekonomik gerek düşünsel açıdan eksik bulmasıdır.

Ağabeyinin odasına gizlice girerek kitaplarını okuması anlatıcının merakını giderme çabalarının ilk örneğidir. Ağabeyinin sert tavırları onda merak uyandırmış ve kitaplarda bilinmeyene yapılan yolculuk, anlatıcının bu özelliğini körüklemiştir. “*Kitapları odasının*

duvarlarını kaplıyor... İzinsiz almamızı istemiyor. Gene de o çıkar çıkmaz odasına giriyorum.” (Özlu, 2006: 11)

Gençlik döneminde, özgürce hareket etme hakkını kazandığı ilk dönemlerde kimlik arayışına başlayan anlatıcı; aile yaşantısından çok farklı olan şehir gerçekliğine ilgi duyar. Şehrin bilmediği yüzü ona bir kaçış olasılığı verdiği gibi, merak duygusunu da körükler. “*Caddelere çıkmak, doymak bilmediğim sokaklara bakmak, yeni köşeler keşfetmek, yabancı insanları seyretmek, doyumsuz yaşamı gözlerimden yüreğime indirmek istiyorum.*” (Özlu, 2006: 33)

Bilinmeyene duyduğu özlem anlatıcıyı uzak hayatları düşünmeye iter. Her zaman daha iyisini hayal ederek, hayatını büyük bir özlem ve merak içinde geçirir. Bilinmeyene duyulan bu özlem, anlatıcının umudunu ve hayallerini simgeler. Koşullardan kaynaklanan hoşnutsuzluk ve yadırgama, yabancılaşmayı doğurduğu gibi daha iyisine olan inancı da bireye aşılır. Anlatıcı özlem ve merakla; toplumun beklentilerine karşı kendi beklentilerini oluşturur. “*Seyahat eden, büyük kentlere gidip gelen bu insanlara özlemle bakıyorum. ‘Bir gün uzak dünyaları ben de tanyacağım,’ diye geçiyor içimden.*” (Özlu, 2006: 8)

Hayalini kurduğu hayat, anlatıcı için erişilemez bir konumdadır. Hayatındaki bu eksikliği kitaplardaki kurgularla doldurmaya çalışır. Tercih ettiği şiirler ve şiirlerin temaları da aslında anlatıcının ruhsal ve duygusal durumunun bir göstergesidir. “*Her gün geçtiğim için mi, yoksa boşluktaki duyguları yansıttığı için mi, yoksa herkes sözünü ettiği için mi, her gün Sisler Bulvarı’nı okuyorum. Bekleyen gemiler. Uzak limanların özlemi. Düşlenen, erişilemeyen sevgililer.*” (Özlu, 2006: 11) Bilinmeyen arayışında, anlatıcının beklentilerini aktarmak amacıyla, yazarın yapıtlar arası göndermelerden yararlandığı görülür. Bir önceki alıntıdan da görülebileceği gibi İlhan’ın şiirleri ve bekleyen gemiler anlatıcının özlemini aktarmada yardımcı olarak kullanılmıştır. Anlatıcın özlemi öyle bir hale gelir ki kendi yaşamındaki olumlu noktaları görmek yerine başka hayatlara özlem duymaya başlar. Kendi yaşamı hakkındaki ön yargısı yapıttaki arayış ve kaçış izleklerini güçlendirir. “*Dışarıda, yaşamın gürültüsü içinde, ya da başka evlerde, başka insanlarla yaşam her zaman daha güzel geliyor bize.*” (Özlu, 2006: 15)

Birey hayatındaki olumsuzlukları da yaşayamadığı duyguların kendinde yarattığı eksikliklere yükleyecek ve yaşamı sorgulayacaktır. Sürekli bir arayış ve beklenti içinde olan bireyin sorgulayıcı karakteri, bu özellikten yoksun bireylere acıma duygusuyla eleştirel yaklaşmasına neden olur.

“Bu denli çözümsüz, dış olgulara bağımlı bir yaşamın içinde olmamak ne büyük mutluluk. O esir. Her gün yaşlanmaya, her gün kafasından ve gövdesinden bir şeyler yitirmeye esir... Düşünceleri, insan varoluşunun gerçeğini kavramaya yeterli değil.”
(Özlü, 2006: 26)

Hayatın özünü aramaya başlayan anlatıcı, hayatın kendisi için önemli olan değerleriyle ilgilenmeyen insanları azınlık olarak görür. *“Kısacık anlarda çeşitli olayları, insanların varoluşunun özünü, zaman ve duyguları sınırsızlık içinde derinliğine düşünen insanlar çok mu?”* **(Özlü, 2006: 33)** Yaşamı boyunca hayatın özünü arayan anlatıcı, yapıtın sonlarına doğru, doğal yaşama ve özgürlüğüne kavuştuğunda, düşüncelerini açıklar: *“İki insanın birleşmesindeki sonsuzluk özü olmalı insan yaşamının. Özü olmalı güneşin.”* **(Özlü, 2006: 64)**

3. BİREYİN TOPLUMA YABANCILAŞMASININ SONUÇLARI

3.1. KİMLİK ARAYIŞI

Anlatıcının meraklı ve sorgulayıcı tutumu onun kimlik arayışını başlatır. Düşünceleri ve beklentileriyle kendini diğerlerinden ayıran birey gençlik döneminde, bu beklentiler doğrultusunda kendini oluşturma çabasını başlatır. Çocukluğunun soğuk gecelerinden, gecekondularla yolu kapatılmış evinden öfke ve nefretle bahseden anlatıcı kendini bu koşullardan uzak tutma çabasına girer. Bunun sonucu olarak hayatı farklı bir şekilde yaşamaya başlar. Kendinden yaşça büyük erkeklerle birlikte olması, evlenip evden uzaklaşma isteği bunun örnekleridir.

Kimlik arayışı, yapıtta anlatıcının bilinçli olarak içine girdiği bir arayış olarak yansıtılmamıştır. Kaçış sürecinde, en uç noktalarda yaşayan birey, hayat tecrübelerinin de artmasıyla kendi kimliğini oluşturmaya başlar. Zengin ve rahat hayata olan özlemi, geçmişine olan öfkesiyle de birleşince anlatıcı farklı yaşam tarzlarını benimseyecektir. *“Oysa bizim artık sevgililerimiz var. Delikanlılar. Onlar çamur yığını içinde değil, Nişantaş, Şişli, Topağacı gibi zengin semtlerde, büyük görkemli apartmanlarda oturuyorlar.”* **(Özlü, 2006: 25)**

Kimlik arayışı, yapıtta arka planda işlenen ölüm-yaşam döngüsüyle de ilişkilendirilebilir. *“Ölüm ve yaşam temlerini anlatılarında bir döngü içinde kullanan Özlü'nün... anlatılarında yaşam ölümü, ölüm yaşamı doğurur. Bu ölme ve olma isteği, kimliğini bulamamış olmaktan ileri gelir.”* **(Ankay, 2008: 489)**

3.2. KAÇIŞ

Kaçış anlatıcının yaşadığı zorlukların genel bir sonucudur. Yoksulluktan, acıdan ve geçmişinden kaçmak isteyen bireyin çaresizce evlenip kurtulma arzusu; sonrasında, umutsuzluk ve sevgisizlikle dolu evliliğinden kurtulma isteği; kent yaşamının gürültüsünden ve sınırlanmalarından kaçma güdüsü, kurguda, kaçışın çeşitli yansımalarıdır.

Bireyin geçmişe dair yaşantısında karşılaştığı ekonomik ve kültürel çelişkiler o dönemi yansıtan her şeye öfkeyle yaklaşmasına neden olur. “*Her yerde kalabilirim. Ama o bizim, önünü gecekonduların kapattığı evimizde bir gece bile oturamam... Ölen bir evde uyuyabilir misiniz? O yıllar öldü. O yılları bize öldürecek biçimde yaşattılar.*” (Özlu, 2006: 24) Anlatıcının evine olan uzaklığı sadece yaşadığı zor koşullardan kaynaklanmaz. Evdeki sınırlamalar ve iletişimsizlik onu kent yaşamına alışmaya ve sevmeye zorlar. “*Eve dönmek istemiyorum. Kentin uğultuyla yaklaşan akşamında herhangi bir yerde olmak istiyorum.*” (Özlu, 2006: 25) Kentin yapmacık yüzü her ne kadar anlatıcıyı ruhsal boyutta kısıtlasa da anlatıcının özgürlüğüne kavuştuğu ilk yer kenttir.

Evliliğinde aradığı mutluluğu ve sevgiyi bulamayan anlatıcı hayal kırıklığına uğrar. Umutsuzluğa kapılan bireyin mutluluğa olan özlemi de onun kaçması için bir neden haline gelir. “*Bir an önce ondan ayrılmak, daha çocuksu sevgiler yaşamak istiyorum.*” (Özlu, 2006: 41)

Doğa anlatıcıda özgürlük kavramıyla bütünleşmiştir. Bu nedenle de en büyük kaçışı doğayadır. İntihar ettiğinde, kendini içinde bulduğu boşlukta doğayı ve özgürlüğü hissetmesi bunun bir örneğidir. Kent yaşamında ve kalabalıkta kaybettiğini düşündüğü özgürlüğü, anlatıcı daha sonra *doğada* bulur ve her ne kadar kendini ‘koşullandırılmış bir büyük kentli’ olarak görse de, Akdeniz’e yaptığı kaçamaklarla hayatına doğallığı dâhil eder. “*Binlerce yılın güneşini şimdi ben bekliyorum. Sabaha karşı. Tiyatronun taş basamağına oturmuş, doğaya bakıyorum. Birkaç saat sonra köyden ayrılacağım. Büyük kente döneceğim.*” (Özlu, 2006: 58) Anlatıcının yapıtın ilk sayfalarında aramaya başladığı ‘hayatın anlamı’ ve ‘yaşamın özü’ de yine doğada ve doğallıkta saklıdır.

Bilinç akışı ve iç monolog tekniklerini kullanarak yapıta öznel bir özellik katan yazar, zaman zaman anlatıcının hayatından farklı zamanlara ait kesitlere ani geçişler yapar. Bu geçişlerin anlatıma etkisi de kaçış temasının belirginleşmesi açısından önemlidir. Kurgudaki düzensizlik, anlatıcının yaşamındaki ve düşüncelerindeki düzensizliği aktardığı gibi;

beklenmeyen geçişler de kaçışın anlatım özelliklerinden yararlanılarak okura sunulmasına yardımcıdır.

3.3. YALNIZLIK

Anlatıcı yalnızlık kavramıyla çocukluk döneminde tanışır. “*Geceleri anneme sarılınca hem soğuktan korunuyorum hem de yalnızlıktan.*” (Özlü, 2006: 8) Evlenme kararını yalnızlıktan kurtulmak için vermiştir. Oysaki anlatıcı, evlendikten sonra kendini daha yalnız ve çaresiz hissedecektir. Eşinin Paris tutkusu, ailesine karşı tutumu, düşünceleri ve hayalleri anlatıcınıninkilerle çatışır. Bu durum iki bireyin birbirinden kopmasıyla sonuçlanır. “*O Paris’te. Onsuz her şey daha güzel. Gelecek. Bu akışa kendi bunalımlarını, dünyaya karşı mutsuz bakışını ekleyecek. Umutsuzluğunu. Paris’te kalsın. Ya da gelirse bensiz yaşasın. Bu ne dostluk, ne evlilik, ne de sevgi.*” (Özlü, 2006: 36) Anlatıcının evliliğindeki çaresizliği ve yalnızlığı öyle bir boyuta ulaşır ki, geçmişinden gelen beklenti ve yabancılaşmanın da birleşmesiyle, anlatıcı akıl sağlığını yitirir. Akıl hastanesinde anlatıcının hissettiği yalnızlık ve yabancılaşma belirginleşir. “*Arkadaşlarım beni görmeye geliyor. Kimi çiçek, kimi meyve getiriyor. Sonra onlar kentin yaşamına dönüyor. Ben hastanenin sonsuz yalnızlığına.*” (Özlü, 2006: 39) Boşanma süreci bu sırada başlar ve anlatıcıyı daha da büyük bir boşluğa sürükler: “*Boşandığımızı bildiren telgraf, kliniğe geliyor(...) artık işim, yalnız kalabileceğim bir evim de yok. Birkaç yılda yabancılaştığım İstanbul kentinin büyük boyutları içinde yalnızım.*” (Özlü, 2006: 44)

Topluma yabancılaşan bireyin kendine de yabancılaşma süreci akıl hastanesinde devam ederken; yalnızlık, hayatında önemli bir sorun haline gelir. Kendini toplumdan ayrı tutan birey, yalnızlık çeker.

3.4. BİREYİN KENDİNE ZARAR VERMESİ

Bireyin kendine zarar vermesi yabancılaşma sürecinin sonuçlarından en somutudur. Bu sürecin anlatıcıya verdiği zarar zamanla ruhsal boyuttan sıyrılarak nesnel bir gerçekliğe bürünmektedir. Bireyin akıl sağlığını yitirmesi de bu kapsamda bireyin kendine zarar vermesiyle doğrudan ilişkilidir. Anlatıcının kendine zarar vermesi akıl sağlığını yitirmesinin bir sonucudur.

Kentin gürültülü, kısıtlayıcı yapısı; tekdüze hayat ve beşeri yaşam ortamı, anlatıcıyı özgürlük ve sessizlik arayışına yönlendirir. Anlatıcının bireysel özelliklerinin kent düzenine uygun olmaması, umutsuzluk hissiyle anlatılır. Bu durum bireyin aklında ‘ölüm’ düşüncesinin

belirmesiyle sonuçlanır. *“Sonraları yağma apartmanlar tüm görüntüyü kapatıyor. Her balkona atılmış eskiler, her pencereden yükselen bağırmalar, her evde çalan radyoların şarkıları, sessiz hiçbir an bırakmıyor. Ölüm düşüncesi izliyor beni. (Özlu, 2006: 12)*

Ölüm düşüncesi, sadece düşünce olarak kalmaz. İlk intihar teşebbüsünden sonra, anlatıcı gözlerini bir akıl hastanesinde açar. Tekrar intihara teşebbüs etmese de sık sık ölüm üzerine gelgitler yaşayan anlatıcı, onu hem kurtuluş hem de son olarak yorumlar. *“Başkaldırması, kendi kendine bir yaşam kurma isteği, başkalarından farklı olmaya çalışması acımasızca cezalandırılır. İlk intiharı da bu başkaldırının bir uzantısı, bir dışa vurumu gibi yazılmıştır.” (Başar, 1986: 44)* Çaresiz hissettiği durumlarda, ölüm anlatıcı için bir kurtuluştur. En çaresiz hissettiği anlar; iradesinin, düşünce ve hareket özgürlüğünün elinden alındığı akıl hastanesinde geçer. *“Hasta ağaç haline getirilmiş. Artık yaşamı yalnız derin acularla dolacak. Bunu engellemek isteyen arkadaşı, onu boğup öldürüyor. Kurtarıyor.” (Özlu, 2006: 38)*

Kimi zaman da okura, anlatıcının yaşama sevinciyle dolu olduğu ve aslında hayatından keyif aldığı izlenimi verilir. Düşüncelerindeki ve hislerindeki bu değişimler; bireyin o dönemde yaşadıklarıyla, ruh sağlığıyla ilişkilidir. Ancak bu, her duygusunu doruklarda yaşayan anlatıcının hayata bakışını dengesizleştirir. *“Onların dünyasında iniş çıkışlar bu denli büyük değil. Onların dünyasında coşku delilik derecesine varmıyor. Onların dünyasında bunalım ölüm korkusuna, belki de ölüm isteğine dönüşmüyor.” (Özlu, 2006: 45)* Bu değişimler anlatıcının çevresi tarafından anlaşılmaz ve anlatıcının yabancılaşma süreci devam eder.

Kurgu ilerledikçe belirginleşen ruhsal sorunların dikkat çeken bir özelliği de ele alınış biçimidir. Kurgunun farklı zamanlardan kesitler alınarak aktarılması, anlatıcının o dönemdeki dengesizliğini ve gerçeklerden olan kopukluğunu anlatmak için kullanılmıştır.

“Özlu de, anlatılarında kendi eski aşamalarına bakarken, zaman kırılmalarına yoğun bir biçimde başvurmuş, eserlerini kronolojik bir metinden ziyade, dağınık bir anlatı şekline getirmiştir. Bu dağınıklığın Özlu'nün eserlerine aynı zamanda bir bilinç akışı kattığı söylenebilir.” (Ankay, 2008: 472)

İntihar teşebbüsüyle ruhsal sıkıntıları belirginleşen anlatıcının, zaman geçtikçe içinde bulunduğu umutsuzluk ve arayış durumunun onu nasıl bir hiçliğe sürüklediği anlatılır. Yazar, ilk sayfalarda okura anlatıcının kliniğe geri döneceğine dair bir ipucu vererek merak ögesi oluşturur. *“Gidemezsin ki! Buradan çıkılmaz! Gideceğini sanan delidir.” (Özlu, 2006: 13)*

Kliniğin betimlemelerinde karamsar bir dil kullanılmıştır. Anlatıcının yaşamına gelen kısıtlamalar duygularını etkisizleştirir; düşüncelerini, özgürlüğünü elinden alır. Bu yönüyle akıl hastanesi ve tedaviler onu iyileştirmek yerine daha büyük bir sıkıntıya sokmuş,

yabancılaşan bireyin kendine de yabancılaşmasına neden olmuştur. *“Yirmi dört yaşında girdiğim bu odada büyük coşkularım, duyarlılığım, düşüncelerimin sınır tanımaz özgürlüğü, korkusuzluğum beş yıl süreyle elimden alınacaktı.” (Özlu, 2006: 37)* Hastanenin atmosferi gerek çalışanları gerekse hastalarıyla, anlatıcının ruh sağlığı için tehdit oluşturur. Çalışanlar tarafından iyi bir muamele görmez; kendinden daha kötü durumda olan hastalarsa onu daha büyük bir çıkmaza sürükler. *“Sinir hastalığı da bulaşıcı bir şey. Hem öyle mikrop almakla değil, bir insanın umutsuzluğunu derinden algılamakla bile geçebilir. O zaman gücün varsa kurtar kendini. Ne ilaç, ne şok.” (Özlu, 2006: 40)*

Bireyin akıl hastanesinden çıktıktan sonra tutsaklık durumu devam eder. Toplumun, ailesinin gözünde birey artık “deli” olarak damgalanmıştır; her davranışı onun “akıl hastası” kimliğine göre değerlendirilir. *“Delidir! Yakalayın!” diye arkamdan bağıryor. İşte o an gene deliriyorum.” (Özlu, 2006: 50)* Bu koşullarda da anlatıcının kendi kararlarını verme, daha geniş kapsamda mantıklı düşünebilme yetisinin olmadığını düşünen aile bireyleri, onu korumaya çalışırken özgürlüklerini elinden alır. *“Kendim hakkında karar vermekten yoksunum(...) Konuşup, fısıldaşp, istedikleri yere koyuyorlar beni.” (Özlu, 2006: 46)*

Yapıtta akıl hastalarına uygulanan tedaviden bahsedilmektedir. Tedavinin ele alınışı göz önünde bulundurulduğunda, bu yöntemlerin birey için acı ve korku verici olduğu yorumu yapılabilir. Tedavinin uygulanışı çoğu zaman birey için tehdit oluşturur ve anlatıcının sonradan da *“Beni iyileştiren ne şok. Ne de ilaçlar. Beni iyileştiren, bu kliniklere bir kez daha kilitlenme olasılığının verdiği büyük ve derin korku.” (Özlu, 2006: 56)* şeklinde söyleyeceği gibi, iyileşmiş görünmesinin tek nedeni bu koşullarda yaşamaktan kurtulma isteğidir.

Yapıtın sonlarına doğru, anlatıcının yaşamında aradığı huzuru doğada bulmasıyla, hayata bakışı da şekillenir. Her ne kadar ölüm konusunda kararsızlığa düşse de anlatıcı için hayat yaşamaya değerdir. Şehirdeki komşusunun intiharı üzerine olan hisleri de, bir zamanlar kendi de intihar yoluna başvurmuş olsa da, bunun üzerindeki son düşüncelerini açıkça ortaya serer: *“Yalnızca bu mahallenin güzellikleri, yaşamak, yaşamın tadına varmak için yeterli. Onu ölümden alıkoymaya yetmeliydi bu doğal veriler diye düşünüyorum.” (Özlu, 2006: 62)*

4. SONUÇ

Tezer Özlu, *Çocukluğun Soğuk Geceleri* adlı yapıtında yabancılaşmayı, neden sonuç zincirine dayanarak vermiştir. Yabancılaşma hakkında tarafsız bir değerlendirme yapmak açısından büyük bir önem taşıyan bu zincir, anlatıcının bireysel değerlendirmeleriyle birlikte odak figürün düşünce yapısını da okura sunarak farklı bir derinlik yaratmıştır.

Yabancılaşma teması üzerinden yapıtın incelemesinin yapıldığı bu tezde, yazarın “şok” olarak tanımladığı bu sürecin hangi temalar üzerinden ve hangi yollarla okura anlatıldığını tanımlamak amaçlanmıştır. Kurgusal devamlılık, önceden de belirtildiği gibi neden sonuç ilişkisini doğurmuş ve yabancılaşmanın bu esasta incelenmesi uygun görülmüştür.

İncelenen süreç yapıtın tümünde genel olarak varlığını sürdürdüğü için kesin bir başlangıca ve sonuca varmak zorlaşır. Ancak yapıtın geneline bakılarak bir değerlendirmede bulunacak olunursa, bu sürecin hem bireysel hem toplumsal nedenlerden etkilenerek başladığı ve etkilerinin toplumdan çok birey üzerinde görüldüğü sonucuna varılabilir.

Ana sorunsal, başlığın da belirttiği gibi çocukluğun soğuk gecelerinden başlar. Ev ortamında yaşanan ekonomik sıkıntılar, aile bireyleri arasındaki iletişimsizlik, dinin ve yaşamdaki tekdüzeliğin birey üzerinde oluşturduğu baskı, kent yaşamının yapaylığı gibi bir çok nedenle anlatıcı karamsar ve eleştirel bir tutumla hayata bakmaya başlar. Bu olumsuzluklar onu kaçışa ve arayışa sürükler. Kaçış birey için kimi zaman intihar, kimi zaman da bilinmeyene duyulan özlemle belirginleşir. Kendi yaşam koşullarıyla ve kendi değerleriyle çatışan toplum değerlerine öfke duymaya başlayan bireyin kaçışı, kurgu ilerledikçe ölüm ve özlem gibi soyut kavramlardan sıyrılır; anlatıcı özgürlüğünü kazandıkça ailesinden uzaklaşmaya başlar. Bu süreçte bireyin arayışları devam eder. Kimlik arayışı, bireyin geçmişinden gelen ekonomik, dinsel ve hatta düşünsel çelişkilerden kurtulmak amaçlı giriştiği bir arayıştır. Başka bir deyişle, anlatıcının geçmişindeki kültürel boşlukları doldurma ihtiyacından doğan bir arayıştır. Hayatın özü için yapılan arayışta bireyin yaşama anlam verme çabasından ileri gelir. Çevresindeki bireyleri eleştirel bir tavırla değerlendiren ve daha fazlası için beklentisi olan anlatıcının bu arayışı yapıtın sonuna kadar devam eder. Birey için bu süreç zorlu bir süreçtir ve aidiyetsizliği hayatta ani kararlar vermesine, en uçlarda yaşamasına ve son olarak akli dengesini yitirmesine neden olur. Akıl sağlığının yitirilmesi bireyin kendine yabancılaşmasının da en önemli sonuçlarından.

Yapıtta geniş bir yer tutan *ölüm* ve *yaşam* ikilisi de anlatıcının hayatında önemli bir belirleyici olmuştur. Ölüme karşı koşullar değiştikçe farklı bir yaklaşım izleyen anlatıcıdaki bu değişim, nedenleri ve sonuçları, yabancılaşma sorunsalı da göz önünde bulundurularak ele alınabilir.

5. KAYNAKÇA

ÖZLÜ, Tezer 2006. *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ÖZLÜ, Tezer 2003. *Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim*, Cumhuriyet, İstanbul.

ANKAY, Nurcan 2008. Tezer Özlü'nün Eserlerinde Otobiyografik Anlatım, Turkish Studies.

BAŞAR, Kürşat 1986. "Küçük Dünyanız Sizin Olsun", Gösteri, Sayı 73

ROUSSEAU, Jean-Jacques 2011. "Toplumsal Sözleşme ve Söylemler", İdea Yayınları, İstanbul.